

Гаркушевський Володимир

*доцент кафедри машинознавства,
основ виробництва та безпеки життєдіяльності*
Цвілик Світлана

*доцент кафедри машинознавства,
основ виробництва та безпеки життєдіяльності*
*Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського*

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИБОРУ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ І МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ

В статті розглядаються проблеми реалізації наступності під час вивчення спеціальних дисциплін підготовки вчителя трудового навчання (технологій) у вищих педагогічних закладах освіти. Вибір форм і методів навчання під час спеціальної підготовки вчителя трудового навчання має ґрунтуватись на таких засадах: урахування вимог кваліфікаційних характеристик вчителя і робочих професій певних галузей промислового й непромислового виробництва, вимог системи безперервної професійної освіти, суб'єктно-діяльнісного підходу до професійної підготовки, вікових та індивідуальних можливостей студентів, дидактичних принципів навчання (загальних та специфічних для професійної школи).

Ключові слова: професійна підготовка, наступність, міжпредметні зв'язки, зміст навчання, спеціальні дисципліни, міжпредметні зв'язки, трудове навчання.

В статье рассматриваются проблемы реализации преемственности в процессе изучения специальных дисциплин подготовки учителя трудового обучения (технологий) в педагогических высших учебных заведениях. Выбор форм и методов обучения в процессе специальной подготовки учителя трудового обучения должен базироваться на таких аспектах: учет требований квалификационных характеристик учителя и рабочих профессий определенных отраслей промышленного и непромышленного производства, системы непрерывного профессионального образования, возрастных и индивидуальных возможностей студентов, дидактических принципов обучения (общих и специфических для профессиональной школы).

Ключевые слова: профессиональная подготовка, преемственность, содержание обучения, специальные дисциплины, межпредметные связи,

трудоное обучение.

In the article certain possibilities of realization of the following principle are considered during sewing preparation of teacher of labour studies in higher pedagogical educational establishment. It is set that the following of the special preparation must be based on principles of account of requirements of qualifying descriptions of teacher and workings professions of certain industries of industrial and non-commercial production, requirements of the system of continuous trade education, subject approach to professional preparation, age-old and individual possibilities of students, didactics principles of studies (general and specific for professional school).

Key words: *professional grounding, the principle of succession, maintenance of education, special disciplines, integrational connexions, labour-training.*

Навчальний процес у вищій школі обґрунтовує такі напрями практичної діяльності: діяльність педагогів і студентів стосовно здобуття певного освітньо-кваліфікаційного рівня, діяльність викладачів щодо вибору інструментарію для проведення навчально-виховного процесу (НВП), його реалізація, вивчення й урахування можливостей управління НВП. Тому закономірним є розгляд практичної діяльності щодо перебігу НВП у ВНЗ як педагогічної технології. Незважаючи на різноманітні тлумачення поняття «педагогічна технологія», щоразу йдеться про визначення таких дидактичних підходів та засобів, що могли б перетворити навчання на виробничо-технологічний процес із гарантованим результатом [2, с. 18]. Зміст поняття «технології» не обмежується сукупністю інструментальних засобів і прийомів, а обґрунтовує відповідну практичну діяльність.

У зв'язку з важливими процесами інтеграції української освіти до Європейського простору, запровадженням ступеневої підготовки вчителя, постають нові важливі завдання щодо забезпечення, з одного боку, органічної єдності природничо-математичної, фундаментальної та фахової підготовки, всебічного розвитку особистості. З іншого боку, фахова підготовка спрямована на здобуття глибоких знань, розвиток творчого мислення, здатності самостійно приймати рішення.

Як і будь-який технологічний процес на виробництві є невід'ємним від етапу його проектування, так і педагогічна технологія потребує наукового проектування. «Педагогічне проектування, – наголошує В.С. Безрукова, – створює розвивальні процеси, усуває надлишкові й негативні чинники, ...

пов'язане з намаганням педагога організувати для своїх учнів таке середовище навчання і позанавчальної діяльності, в якому вони б досягали успіху і відчували себе комфортно. У той самий час педагогічне проектування має наблизити педагогічний процес до реальних умов майбутньої професійної діяльності» [3, с. 96].

Взаємозв'язок усіх складових професійної підготовки на кожній ступені освіти забезпечує реалізацію принципу наступності в навчанні. Наступність знань – це основа, на якій здійснюється загальна та професійна підготовка, вона відображає осмислення пройденого матеріалу на новому, вищому рівні, налагодження нових зв'язків, завдяки чому підвищується рівень засвоєння навчального матеріалу на різних ступенях освіти. В реалізації цього принципу відображаються закономірні зміни структури, змісту навчального матеріалу і сукупності методів навчання, спрямованих на подолання суперечностей лінійно-дискретного характеру навчання.

Проектування технології вивчення швейних дисциплін пропонується здійснювати в 2 етапи:

1 етап – постановка дидактичного завдання:

– аналіз цілей вивчення і визначення змісту дисциплін спеціалізації; – структурування змісту навчальних дисциплін циклу «Основи швейного виробництва»;

– встановлення рівнів засвоєння навчальної інформації й формування практичних умінь;

– визначення рівня підготовки студентів, що характеризує їхню підготовленість до виконання професійних функцій вчителя;

2 етап – напрацювання дидактичного процесу, який забезпечуватиме виконання дидактичного завдання (1 етапу):

– добір методів, форм і засобів навчання для організації пізнавальної діяльності студентів і керування нею.

У доборі методів, способів і засобів навчання (2 етап проектування технології) стосовно вивчення швейних дисциплін зазначимо такі дидактичні умови наступності:

– чітке визначення дидактичних цілей і завдань навчання й виховання;

– обізнаність викладачів швейних дисциплін із змістом шкільної програми з трудового навчання, кваліфікаційної характеристики швачки та

освітньо – кваліфікаційної характеристики вчителя трудового навчання;

- урахування вікових особливостей та індивідуальних відмінностей студентів;

- дотримання єдиних вимог до навчально-пізнавального процесу викладачами суміжних швейних дисциплін;

- якісне застосування навчально-матеріальної бази й засобів навчання з урахуванням інженерно-психологічних і педагогічних вимог;

- створення навчально-методичних комплексів швейних дисциплін, що містять такий перелік навчально-програмної документації для здійснення профільної підготовки вчителя трудового навчання.

Організація навчальної діяльності на лекціях, лабораторних заняттях потребує певної підготовки викладача й студентів. Студент ніби проникає у закриту систему діяльності викладача, стає її невід'ємною складовою, спілкується з викладачем на дидактичному, логіко-психологічному й методичному рівнях. Для створення умов такого спілкування викладач ВНЗ має враховувати низку правил діяльності щодо вдосконалення своєї педагогічної майстерності, на які, наприклад, вказує в своїй роботі Л.І. Цехнович [4].

На лекційних заняттях з технології швейного виробництва (ТШВ) виконуються такі дидактичні функції:

- встановлення та обґрунтування задач навчання;
- повідомлення і засвоєння нових знань;
- набуття інтелектуальних умінь та навичок конструювання технологічних процесів виготовлення швейних виробів;
- мотивація студентів до подальшої навчальної діяльності, до виконання лабораторно-практичних, курсових і дипломних робіт;
- інтеграція навчальної дисципліни з природничо-математичними та спеціальними дисциплінами;
- розвиток інтересу до аналізу й синтезу теоретичних знань.

Характерною особливістю сучасної лекції слугує її діяльнісна основа, що відображає бінарну природу навчання – взаємну детермінацію діяльності викладача і студентів, що посилює прагнення студентів до самостійної роботи, змінює характер спілкування викладача зі студентами.

Визначимо технологію реалізації наступності у проведенні лабораторно-практичних занять з цієї дисципліни. Тематичний план із зазначенням найменування тем, видів занять і кількості годин, що відведено на вивчення окремих тем, представлено в табл. 1.

Тематичний план дисципліни
«Технологія швейного виробництва»

№	Тема	Лекції	Лабор.	Самост. робота	Разом
1.	Вступ. Основні поняття і визначення	2	–	2	4
2.	Теоретичні основи волого – теплової обробки	2	–	2	4
3.	Клейові з'єднання і зварювання деталей одягу	2	–	2	4
4.	Підготовка тканини до розкрою та розкрій	2	–	2	4
5.	Примірювання, дефекти і способи їх усунення	2	–	4	6
6.	Технологія виготовлення спідниці	4	8	4	16
7.	Технологія виготовлення брюк	4	10	4	18
8.	Технологія виготовлення блузи	4	16	4	24
9.	Технологія виготовлення сукні	4	10	10	30
10.	Технологія виготовлення жакета	10	22	20	52
	Разом	36	72	54	162

За цим планом вивчення дисципліни здійснюється за певними етапами із зростанням рівня складності формованих теоретичних знань і практичних умінь. Першим етапом (підготовчим) є ознайомлення з теоретичними основами технології виготовлення одягу (теми 1–4).

Наступним етапом є засвоєння основ технології виготовлення нескладних швейних виробів (поясних – спідниць і брюк). Завершальним етапом є засвоєння основ технології виготовлення складних швейних виробів (плечових – блуз і суконь та комбінованих – костюмів). На першому етапі вивчення дисципліни визначено такі види занять: лекційні й самостійні роботи із засвоєння теоретичних знань – без проведення лабораторних робіт. На другому етапі теоретичні знання першого етапу долучено до теоретичних знань другого етапу, інтегровано й конкретизовано в змісті лабораторних

робіт.

Цей етап визначено як експериментальні лабораторні роботи, що мають на меті – підтвердити достовірність засвоєних теоретичних основ у процесі виконання практичної діяльності з обробки вузлів поясних виробів і їхнього складання. На третьому етапі виконуються пошуково-проблемні лабораторні роботи, що спрямовані на формування системи теоретичних знань і практичних умінь із розвитком творчої ініціативи, самостійності, ділових якостей особистості, прагнення до пошуку тощо. Зміст лабораторних робіт є складовою змісту навчальної дисципліни, а методика їхнього проектування, організації й проведення потребує детального опрацювання. Критеріальними цілями лабораторних робіт із реалізацією наступності в змісті визначимо такі положення:

1. Інтеграція теоретико-методологічних знань, практичних умінь і навичок у єдиному процесі діяльності викладача й студентів.

2. Ілюстрація теоретичного матеріалу лекцій, інструменталізація отриманих знань, тобто перетворення їх у засіб розв'язання навчально-пошукових, а потім експериментальних і практичних завдань вчителя ТН.

3. Моделювання виробничої діяльності швачки, технолога швейного виробництва й учителя трудового навчання.

4. Навчально-пошукова діяльність студентів із розвитком творчої ініціативи, самостійності рішень у навчально-пізнавальній діяльності.

5. Індивідуалізація навчального процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів, психологічних особливостей сприймання навчального матеріалу у взаємозв'язку з колективним характером навчання.

Лабораторні роботи з ТШВ виконуються послідовно-паралельним методом, тобто частина їх виконується після теоретичної підготовки, а частина – синхронно з вивченням теоретичних основ. Організаційно вони є формально-індивідуальними (всі студенти виконують однакові види обробок вузлів швейних виробів), груповими (коли студенти поділені на невеликі групи по 2–5 осіб, які виконують різні роботи) та індивідуальними (кожний студент виготовляє оригінальну модель швейного виробу власного дизайну). Систему організації лабораторних робіт обрано багатоваріантною з диференційованою допомогою викладача, майстра виробничого навчання з двома рівнями: традиційні й проблемно-пошукові лабораторні роботи. Співвіднесемо теоретичну й практичну підготовку з ТШВ за навчальними

семестрами (табл. 2).

Такий розподіл навчального навантаження виявляє, що практична підготовка рівномірно розподілена за навчальними семестрами, немає перевантаження з виготовлення швейних виробів і обробок певних вузлів.

Таблиця 2

**Теоретична і практична підготовка з ТШВ
за навчальними семестрами**

№ п/п тем	Лекції, годин	Навчальні семестри	Лабораторні роботи, години	№ п/п тем
1–9	26	7	24	1–7
–	–	8	26	8–9
10	1	9	22	10

Із аналізу таблиці видно, що в 7 семестрі теоретичне навчання має перспективний характер стосовно практичної підготовки, а в 9 семестрі відбувається паралельне засвоєння теоретичних знань і набуття практичних умінь. Це виявляє характерні риси наступності. Перехід від традиційних форм проведення лабораторних робіт (діяльність за складним алгоритмом у розв'язанні типових задач) до проблемно-пошукових лабораторних робіт (діяльність з використанням складних алгоритмів з елементами творчої діяльності) слугує закономірним процесом наступності в змісті спеціальної підготовки вчителя трудового навчання.

На відміну від теоретичного навчання лабораторні роботи мають виявляти індивідуальний характер навчання. Тому формами організації лабораторних занять нами визначено наступні.

Індивідуально-фронтальні роботи, основною навчальною метою яких є практичне засвоєння різних способів обробки вузлів швейних виробів кожним студентом із дифереційованою допомогою викладача, майстра виробничого навчання та взаємодопомоги студентів. За такою організацією лабораторних занять студент має виконати такі етапи роботи:

- підготуватись до лабораторного заняття з певної теми (прочитати

конспект лекцій, підручники, методичні вказівки до виконання лабораторної роботи, написати заготовку для письмового звіту, підготувати швейне обладнання й матеріали);

– прослухати й засвоїти вхідний інструктаж викладача, майстра виробничого навчання з техніки безпеки та правил виконання певного виду обробки швейних вузлів;

– користуючись засобами наочності (таблицями, технологічними картками, зразками швейних вузлів тощо) самостійно оволодіти прийомами обробки, виконати зразки обробок з диференційованою допомогою (викладача, майстра виробничого навчання, студентів);

– оформити письмовий звіт і захистити лабораторну роботу (тобто одержати оцінку результатів роботи). До письмового звіту долучаються виконані студентами зразки швейних вузлів і складені технологічні картки обробок вузлів. Захист лабораторної роботи проводиться в тестовій формі.

Здійснимо вибір методів і організаційних форм навчання у проведенні лабораторних робіт (табл. 3).

У традиційній організації лабораторних робіт присутні інноваційні компоненти, пов'язані із зростанням пошукової ролі студента в навчальному процесі. Пошук полягає в тому, що студент через усвідомлення значущості теоретичної підготовки виконує практичну діяльність, яка має спільні (способи обробки) й індивідуальні риси (кожен має власну організацію діяльності, різну швидкість виконання роботи, вміння якісно виконувати швейні ручні й машинні роботи, досвід виконання швейних робіт, різний ступінь мотивації до виконання робіт тощо).

У практичній роботі кожен має одержати результат (зразки швейних вузлів) і оцінку своєї роботи не лише викладачем, але й колективом. Результат такого спілкування є спонукальним до пошуку рішень і практичного розв'язання поставлених завдань. Загальна атмосфера на лабораторних заняттях створюється такою, що в студентів не виникають засмучення через невдачі в роботі, а лише прагнення досягти позитивного результату.

Основні риси технології проведення лабораторних робіт: особистісно діяльнісний підхід; розвиток критичного творчого мислення; вміле встановлення проблем і сміливе знаходження рішень; колективний характер процесу навчання через диференціацією індивідуальної практичної діяльності студента; педагогічне співробітництво як процес керування навчанням і одержанням його результатів.

Іншим видом організації лабораторних робіт визначено *групові лабораторні роботи* з інноваційними методиками їхнього проведення (робота в малих групах). Лабораторні роботи виконуються малими групами (3–6 осіб) із розподілом виконуваних обов’язків між членами групи. За результатами індивідуального внеску кожного досягається поставлена перед групою мета. Групова робота під час виконання лабораторних робіт з ТШВ визначено в таких її різновидах: аналіз конкретних ситуацій; ігрове проектування; ділова гра. В груповому навчанні викладач є менеджером, а члени груп розвивають творчу активність, критичне мислення, вміння встановлювати проблеми й знаходити шляхи їхнього вирішення, організувати свою роботу в колективній співпраці з аспектом майбутньої практичної діяльності вчителя ТН.

Таблиця 3

**Методи та організаційні форми проведення
лабораторних занять з ТШВ**

№ п/п	Найменування теми	Кількість годин	Технологія	Методи проблемно – розвиваючого навчання	Форми організації
1.	Вивчення технологічного процесу (ТП) виготовлення кишень з деталей	4	Традиційна	<i>Дослідницький</i> – метод викладання: стимулюючий; – метод учіння: частково-пошуковий	Індивідуальна
2.	Обробка прорізних кишень	4			
3.	Обробка застібок у спідницях	2			
4.	Обробка верхніх і нижніх зрізів поясних виробів	2			
5.	Обробка застібок у брюках (аналіз конкретних ситуацій)	2	Інноваційна	<i>Алгоритмічний</i> – метод викладання: мотиваційний;	Групова
6.	Технологічний процес обробки і складання	2			

	спідниці (ділова гра)			– метод учіння: пошуковий	
7.	ТП обробки і складання брюк (ігрове проектування)	2			Індивідуальна
8.	Обробка горловин у виробках без коміра	4	Традиційна	<i>Дослідницький</i> – метод викладання: стимулюючий; – метод учіння: частково- пошуковий	
9.	ТП виготовлення петельок	4			
10	Обробка бортів і застібок	4			
11	Обробка комірів і з'єднання їх з горловиною	4			
12	Обробка рукавів і з'єднання їх із проймами	4			
13	ТП виготовлення та складання блузи (модерація)	6	Інноваційна	<i>Алгоритмічний</i> – метод викладання: мотиваційний; – метод учіння: пошуковий	Групова
14	ТП виготовлення та складання сукні (ігрове проектування)	6			
15	ТП виготовлення жилета з підкладкою (ігрове проектування)	4		<i>Програмований</i> – метод викладання: інструкційний; – метод учіння: практичний	
16	Технологічний процес виготовлення та складання вузлів жакета з підкладкою (аналіз конкретних ситуацій)	8			
17	ТП виготовлення жакета з підкладкою (ділова гра)	10			

Цілі групової роботи:

- інтенсифікація навчального процесу через організацію колективного пізнавального процесу;
- усвідомлення засвоєння теоретичних знань і набуття практичних

умінь з виготовлення одягу, з викладання швейної справи в школі (теоретична, практична, методична підготовка вчителя ТН);

– формування вмінь і навичок колективної й індивідуальної навчальної пізнавальної діяльності, досвіду особистого самоуправління й саморегуляції;

– встановлення позитивного психологічного клімату в мікрогрупах і навчальній групі в цілому.

Проведення занять відбувається за такою схемою: організаційний етап; самостійна робота груп; презентація роботи груп; заключний етап: підведення підсумків заняття. Інноваційне навчання спрямовано на розвиток конструкторсько-технологічних знань і практичних умінь студентів, широке застосування ними набутих теоретичних знань і практичних умінь у процесі конструювання і моделювання оригінальних моделей одягу, творчий підхід у виборі конструкторських рішень і дизайну різних видів одягу, оформлення методичних комплексів для викладання швейної справи в школі.

Визначення змісту фахової підготовки вчителя трудового навчання (технологій) (відбір навчальної інформації, її структурування, встановлення взаємозв'язків між компонентами, оформлення програмної та методичної документації), вибір оптимальних сполучень форм і методів навчання, встановлення й реалізація наступності у змісті складових фахової підготовки має ґрунтуватися на засадах взаємопроникнення, взаємного аналізу, синтезу знань, розвитку творчого, інтегративного мислення особистості, встановлення відповідних цілей і завдань навчання й виховання.

Вибір форм і методів навчання під час спеціальної підготовки вчителя трудового навчання має ґрунтуватись на таких засадах: урахування вимог кваліфікаційних характеристик вчителя і робочих професій певних галузей промислового й непромислового виробництва, вимог системи безперервної професійної освіти, суб'єктно-діяльнісного підходу до професійної підготовки, вікових та індивідуальних можливостей студентів, дидактичних принципів навчання (загальних та специфічних для професійної школи).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Диференційоване навчання у закладах профтехосвіти : Наук.-метод. збірн. / Відп. ред. Н.Г. Ничкало. – К. : НДІ педагогіки України, 1992. – 174 с.
2. Гуревич Р.С. Теоретичні і методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : Монографія / За ред. С.У. Гончаренка. – К. : Вища шк., 1998. – 228 с.
3. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.
4. Цехнович Л. Лекционное изложение технических наук. – Киев : Вышш. шк., 1988. – 187 с.